

Uber en de opkomst van de deeleconomie

De snelle opmars van Uber en de conflicten met de 'traditionele' taxichauffeurs de voorbije maanden leidt tot een nieuw debat over de economische evoluties als gevolg van het internet. Het weekblad *Tendances* (Franstalige tegenhanger van *Trends*) titelde midden augustus: "Invasie van de digitale barbaren: ze leggen een bom onder de economie, staan boven de wet en geen enkele sector blijft gevrijwaard." Los van de discussie over Uber hebben de gevestigde media het vaak over een nieuwe vorm van 'deeleconomie'.

Dossier door Pierre (Namen)

Sector in groei

Uber is een bedrijf dat een app ontwikkelde om een autobestuurder die enkele euros wil bijverdienen in contact te brengen met een particulier die zich wil verplaatsen. Om het even wie dat wil kan zich registreren voor de app en een tijdelijke taxichauffeur worden om zo een centje bij te verdienen. Het zet natuurlijk druk op de taxisector, waar veel regels moeten nageleefd worden en waar de prijzen hoger liggen. De situatie ontardt soms zelfs in fysieke confrontaties tussen taxichauffeurs en chauffeurs van Uber. Dit was reeds het geval in Brussel in Parijs. Beide kanten verdedigen hun recht op een degelijk inkomen.

Maar Uber – dat mikt op een omzet van 2 miljard dollar dit jaar – is slechts het topje van de ijsberg van deze "digitale bedrijven". Airbnb bijvoorbeeld laat iedereen toe om een kamer enkele nachten te verhuren en zo in concurrentie te gaan met hotels. Postmastes organiseert kleine leveringen in een stad naar keuze voor een handvol euros. Voor velen zijn Google, Amazon en Facebook onderdeel van het dagelijkse leven geworden. Maar bedrijven als Uber gaan een stap verder, ze zijn "Consumer to consumer" (CtoC) gericht; ze organiseren een uitwisseling van diensten tussen particulieren en halen hun omzet uit een commissie op de prijs van die uitwisseling. In de meeste gevallen worden traditionele aanbieders van diensten (taxichauffeurs, hotels, pakjesbedrijven, ...) voorbijgestoken. Die traditionele bedrijven vrezzen voor hun omzet. Woordvoerders van Uber en co beweren dat zij jobs en inkomens creëren.

Allemaal zelfstandig?

Uber werft de chauffeurs niet echt aan, het gaat om zelfstandigen. De chauffeur is volledig vrij, autonoom en beslist zelf over uurroosters. In feite omzeilt het bedrijf vooral de miljoenen euros aan sociale bijdragen en belastingen die bij een gewone tewerkstelling moeten betaald worden (1). Door de werkenden

geen loon uit te betalen, is er geen enkele ziekteverzekering, wordt geen rekening gehouden met kosten voor brandstof, zijn de chauffeurs volledig verantwoordelijk bij ongevallen, zijn er geen vakbonden, ... Deze methode vormt de kern van het businessmodel van Uber.

Het einde van de sociale zekerheid en van de bescherming van de werkenden die werd afgedwongen door enorme arbeidersstrijd; dat is het model van deze bedrijven en hun zogenaamde 'deeleconomie'. Alle rechten opgeven, is de prijs voor "zoveel en wanneer werken als men wil" (2).

De kapitalistische crisis versterkt de werkloosheids crisis en het fenomeen van preciaire jobs. Het is een vruchtbare voedingsbodem waarop Uber kan groeien. Welke werkloze of slecht betaalde werkende zoekt geen klein aanvullend inkomen door wat met de wagen rond te rijden (voor zover die kan betaald worden natuurlijk)? Het bedrijf maakt gebruik van de crisis maar biedt er geen antwoord op. Achter de mooie woorden schuilt een veralgemening van de onzekerheid en een terugkeer van het stukloon. (3)

Het gebruik van valse zelfstandigen kent beperkingen. Op 17 juni 2015 besloot de Arbeidscommissie van San Francisco dat Uber een chauffeur als werknemer moest erkennen (4). Hierna trokken duizenden chauffeurs naar de rechter. Voor Uber is dit een groeiend gevaar. Het wijst er tegelijk op dat het zelfs tegen dit soort multinationals mogelijk én noodzakelijk is om de werkenden te organiseren.

Kapitalistische recuperatie van de deeleconomie

De opkomst van internet in de jaren 1990 leidde tot een opkomst van de beweging voor vrije software. Aanhangers ervan kwamen op voor het vrij en gratis delen van software waar collectief

aan gewerkt werd. Los van de technische kant, was dit ook het principe waarop nadien projecten als Wikipedia ontstonden. Het werd ook gebruikt voor de zogenaamde ‘deeleconomie’. Dit concept heeft vage grenzen, het omvat een geheel van diensten die zich baseren op solidariteit en samenwerking: autodelen, couchsurfing, groepsaankopen, alternatieve munten, lokale uitwisseling, ...

Deze ontwikkelingen zijn niet samen met het internet ontstaan, maar het is wel het internet die toelaat dat ze een grotere omvang krijgen. Sommige intellectuelen ontwikkelden dit verder in theoretische modellen (5). Er zou een nieuwe vorm van economie ontstaan op basis van een ecologisch bewustzijn, uitwisseling en de bijna oneindige communicatiemogelijkheden die het internet biedt. Deze economie van de toekomst zou het kapitalisme opslokken. (6)

Deze theorieën vertrekken van goede intenties maar een slecht begrip van het kapitalistische systeem. Er wordt niet ernstig ingegaan op het klassenkarakter van het kapitalisme en de noodzaak om te breken met het kapitalisme. De ondernemers zagen uiteraard mogelijkheden en potentieel in nieuwe ontwikkelingen. Ze begonnen de diensten naar zich toe te trekken en verder te ontwikkelen in functie van hun belangen. Airbnb bijvoorbeeld heeft het idee van couchsurfing overgenomen. Crowdfunding of participatief financieren werd opgezet om projecten van verenigingen en actiegroepen te financieren, maar werd overgenomen door bedrijven (7). Fiverr is een succesvolle Amerikaanse site die lokale uitwisseling van diensten heeft overgenomen maar het gratis karakter ervan heeft vervangen door ‘alles aan 5 euro’. De Franse marktleader inzake autodelen, Blablacar, is een bedrijf dat een exponentiële groei kent sinds in 2012 naar een betalend model werd overgestapt. (8)

Het organiseren van mensen in netwerken en het delen van informatie is nog steeds aanwezig, maar de uitwisseling wordt betalend. Waar deze sectoren als ze klein zijn op een alternatieve wijze beheerd kunnen worden, neemt de logica van het systeem het volledig over eens ze groter worden. De deeleconomie is door de kapitalisten overgenomen. Alles wordt gedeeld, behalve de winsten uiteraard.

De opkomst van nieuwe technologie brengt nieuwe kansen voor de kapitalisten met zich mee. Het maakt het voor hen mogelijk om toegang te krijgen tot onderdelen van het leven die nog aan de winstlogica onttrokken waren. Het delen van auto's, uitwisseling van diensten onder burens, participatief financieren, gegevens over onze voorkeuren en privéleven (9), ontmoetingen (10), ... wordt overgenomen door de grote bedrijven.

Technologie: in wiens belang?

De eerste ontwikkelingen van het internet kwamen er vooral door een groep van geeks die niet op winsten uit waren. Het toonde het enorme potentieel van netwerken en samenwerking tussen mensen. Wat onderschat werd, is de capaciteit van het kapitalisme om zich aan nieuwe situaties aan te passen en om alle stromingen die niet direct met het kapitalisme in confrontatie gaan te recupereren.

Algoritmen, ‘big data’, het democratiseren van PC's en nadien smartphones die steeds performanter worden, 3D-printers, ...

Het zijn fascinerende zaken die ons kunnen toelaten om de samenleving op een echt democratische wijze te organiseren. We kunnen deze technologie inzetten om democratisch en collectief te beslissen wat we produceren en hoe we dat doen. Het kan het mogelijk maken dat iedereen meer dan ooit voorheen in de geschiedenis zijn of haar mening kan uiten. De mogelijkheden van automatisering kunnen de arbeidstijd drastisch naar beneden trekken. Uber-chauffeurs en gewone taxichauffeurs zouden niet in een absurde concurrentiestrijd meegetrokken worden. Dat is waaraan wij denken als we het over socialisme hebben.

Maar het vereist wel een breuk met het huidige systeem. De meerderheid van de bevolking moet het voor het zeggen hebben en niet een kleine minderheid (11). We kunnen geen alternatief systeem uitbouwen als de productiemiddelen en de technologische industrie in handen zijn van de heersende kapitalistische klasse.

Economische veranderingen als gevolg van de opkomst van het internet en nieuwe technologische mogelijkheden leiden tot belangrijke en noodzakelijke discussies. Al wie voor een breuk met het kapitalisme opkomt, moet rekening houden met deze nieuwe ontwikkelingen en mogelijkheden. Maar het kapitalisme zal niet vanzelf verdwijnen. We moeten de strijd organiseren met een programma en methoden die ingaan tegen de fundamentele van het kapitalisme.

Noten

1. Volgens het Amerikaanse magazine Fusion spaart Uber op deze manier 10.000 dollar per chauffeur per jaar uit.
2. Momenteel hebben 12,5 miljoen Amerikanen een dergelijke ‘niet traditionele’ en deeltijdse job.
3. “Werken op aanvraag is een terugkeer naar de 19de eeuw toen de werkenden geen rechten hadden, alle risico's moesten dragen en lange uren moesten kloppen voor een laag loon.” Robert Reich, voormalig minister van werk onder Clinton heeft over deze bedrijven als een “economie van de verdeling van de restjes”.
4. <http://www.latribune.fr/entreprises-finance/chauffeurs-uber-des-employes-en-devenir-485337.html>
5. Het begrip ‘deeleconomie’ wordt hier in een brede betekenis gebruikt en groepeerd eerder het geheel van theorieën en stromingen. De meeste aanhangers van vrije software stellen zich apolitiek voor, maar de theoretici van een “samenwerkings-economie” doen er alles aan om hun stelsel af te stemmen op het kapitalisme. De voorstanders van de “commons” daarentegen hebben het over een model dat het kapitalisme geleidelijk aan zal vervangen. De opkomst van Uber maakt dat sommige Amerikaanse media het hebben over een “uber-economie” of nog een “gig-economie”.
6. In zijn boek “De wereld redden. Met peer-to-peer naar een postkapitalistische samenleving” stelt Michel Bauwens de “peer-to-peer” (P2P) economie voor. Enkele maanden eerder kwam de Amerikaanse schrijver Jeremy Rifkin met zijn model van “commons” in het boek “The Zero Marginal Cost Society: The Internet of Things, the Collaborative Commons, and the Eclipse of Capitalism.” Lees de recensie door Peter Taaffe: <http://www.socialisme.be/nl/20125/een-derde-industriële-revolutie-impact-van-technologische-vernieuwing-op-kapitalisme> In een interview op socialistworld.net vergelijkt Peter Taaffe deze theoretici met de utopische socialistische van de 19de eeuw die dachten dat het mogelijk was om ‘socialistische eilanden’ in een kapitalistische wereld tot stand te brengen.
7. <http://www.lefigaro.fr/argent/2015/03/02/05010-20150302ART-FIG00005-le-crowdfunding-connait-un-essor-fulgurant-en-europe.php>
8. <http://blogs.mediapart.fr/blog/evenstrood/200614/blablacar-le-covoiturage-tue-par-la-finance-et-l-appat-du-gain>
9. <http://www.slate.fr/story/105693/facebook-devrait-tous-nous-payer>
10. <http://www.journaldumauss.net/?Les-sentiments-du-capitalisme>
11. <http://www.slate.fr/story/95111/numerous-deux-internet>